

دعوای ابطال و تنفیذ وصیت‌نامه در رویه دادگاه‌ها

حسین زینالے

وکیل دادگستری

فهرست کلی

مقدمه.....	۹
معرفی دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه.....	۱۳
معرفی دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه.....	۱۵
مبحث اول: انواع وصیت و ماهیت حقوقی آنها.....	۱۵
مبحث دوم: انواع وصیت نامه و قواعد حاکم بر آن.....	۱۹
مبحث سوم: دعوای تنفیذ وصیت نامه.....	۲۵
مبحث چهارم: دعوای بطلان وصیت نامه.....	۳۲
مبحث پنجم: مراجع صالح برای رسیدگی به دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه.....	۳۸
دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه در آرای دیوان عالی کشور.....	۴۵
مبحث اول - آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور.....	۴۷
مبحث دوم - آرای اصراری دیوان عالی کشور.....	۶۳
مبحث سوم: آرای شعب دیوان عالی کشور.....	۷۷
دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه در آرای دادگاهها.....	۱۰۹
مبحث اول: آرای دادگاههای بدوی و تجدیدنظر.....	۱۱۱
مبحث دوم: آرای دادگاههای انتظامی قضات.....	۱۲۹
دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه در نشستهای قضائی.....	۱۳۵
دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه در نظریه های مشورتی.....	۱۹۹
دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه در مقررات قانونی.....	۲۰۹
از قانون مدنی.....	۲۱۱
در قانون امور حسبی.....	۲۱۹
قانون شوراهای حل اختلاف (مصوب ۱۳۹۴).....	۲۲۸
از قانون مالیاتهای مستقیم (۱۳۹۴).....	۲۳۰
منابع و مأخذ.....	۲۳۳

فهرست جزئی

- مقدمه ۹
- معرفی دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه ۱۳
- معرفی دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه ۱۵
- مبحث اول: انواع وصیت و ماهیت حقوقی آن ها ۱۵
- گفتار اول: انواع وصیت ۱۵
- گفتار دوم: ویژگی های ذاتی وصیت ۱۶
- گفتار سوم: ماهیت حقوقی وصیت ۱۶
- گفتار چهارم: اثبات وصیت ۱۷
- مبحث دوم: انواع وصیت نامه و قواعد حاکم بر آن ۱۹
- گفتار اول: انواع وصیت نامه ۱۹
- گفتار دوم: تشریفات قانونی طرح ادعای ارائه وصیت نامه پس از صدور گواهی حصر وراثت ۲۲
- مبحث سوم: دعوای تنفیذ و وصیت نامه ۲۵
- گفتار اول: ارکان دعوای تنفیذ و وصیت نامه ۲۵
- گفتار سوم: تشریفات طرح دعوای تنفیذ و وصیت نامه ۲۸
- مبحث چهارم: دعوای بطلان وصیت نامه ۳۲
- گفتار اول: ارکان دعوای بطلان وصیت نامه ۳۲
- گفتار سوم: تشریفات طرح دعوای ابطال وصیت نامه ۳۶
- مبحث پنجم: مراجع صالح برای رسیدگی به دعوای تنفیذ و ابطال ۳۸
- تقاضای صحت و اصالت وصیت نامه عادی ۴۰
- تقاضای اثبات صحت و اصالت وصیت نامه ۴۱
- تقاضای ابطال وصیت نامه به جهت عدم تنفیذ وراثت به نسبت ثلث ترکه ۴۲
- دادخواست تقاضای ابطال وصیت نامه به جهت محجوریت مورث ۴۳
- دعوای تنفیذ و ابطال وصیت نامه در آرای دیوان عالی کشور ۴۵
- مبحث اول - آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور ۴۷

۱. ممنوعیت وصیت بیش از ثلث..... ۴۷
۲. تعیین وصی برای مولی‌علیه..... ۴۸
۳. تنفیذ وصیت‌نامه عادی از سهم وراثت..... ۵۰
۴. تنفیذ وصیت‌نامه‌ها ایرانیان غیر شیعه..... ۵۴
۵. دادگاه صالح در رسیدگی به نفوذ وصیت زیاده بر ثلث..... ۵۹
- مبحث دوم- آرای اصراری دیوان عالی کشور..... ۶۳
۱. وصیت‌نامه تا میزان ثلث ترکه قابل ترتیب اثر است..... ۶۳
- مبحث سوم: آرای شعب دیوان عالی کشور..... ۷۷
۱. رسیدگی به صحت وصیت‌نامه بدون تقاضای مدعی..... ۷۷
۲. عدم ذکر فسخ وصیت‌نامه قبلی در وصیت‌نامه بعدی..... ۷۸
۳. اثبات مالکیت طبق وصیت‌نامه و تنفیذ آن..... ۷۸
۴. تقاضای تنفیذ وصیت‌نامه ملک موقوفه..... ۹۰
۵. استرداد و وضع ید بر ماترک به همراه تنفیذ وصیت‌نامه..... ۹۳
۶. قابل تجدیدنظر نبودن دعوی اصلی در دیوان عالی..... ۹۸
۷. بی‌تأثیری عزل موصی نسبت به ماسبق و نفوذ وصیت‌نامه..... ۱۰۰
- دعوی تنفیذ و ابطال وصیت‌نامه در آرای دادگاه‌ها..... ۱۰۹**
- مبحث اول: آرای دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر..... ۱۱۱
۱. رد دعوی تنفیذ وصیت‌نامه در صورت عدم احراز مالکیت موصی به..... ۱۱۱
۲. عدم استماع دعوی تنفیذ سند عادی (اقرارنامه)..... ۱۱۳
۳. تنفیذ وصیت‌نامه رسمی نسبت به مازاد بر ثلث..... ۱۱۵
۴. عدم قابلیت استناد وصیت‌نامه عادی قبل از تنفیذ..... ۱۱۸
۵. طرف‌های دعوی تنفیذ وصیت‌نامه عادی..... ۱۲۱
۶. تنفیذ هیه‌نامه و احراز صحت و اصالت آن..... ۱۲۴
- مبحث دوم: آرای دادگاه‌های انتظامی قضات..... ۱۲۹
۱. لزوم درج اوصاف وصیت‌نامه در صورت‌مجلس هنگام مهر و موم ترکه..... ۱۲۹

۲. تخلیه مورد اجاره و عدم تنفیذ وصیت‌نامه..... ۱۲۹
۳. تخلفات دادرس در نحوه اعلام نظر نسبت به تنفیذ وصیت‌نامه..... ۱۳۰
۴. شرایط وصایای قابل رسیدگی برای تنفیذ..... ۱۳۰
۵. تنفیذ وصیت‌نامه‌ای که تقریرکننده موصی نویسنده شخص دیگری باشد..... ۱۳۲
۶. وصیت‌نامه‌ای که اصالت آن قانوناً محرز نگردیده..... ۱۳۴
- دعوای تنفیذ و ابطال وصیت‌نامه در نشست‌های قضائی ۱۳۵**
 ۱. تشریفات قانونی طرح ادعای ارائه وصیت‌نامه پس از صدور گواهی ۱۳۷
 ۲. فقدان شناسنامه و صدور گواهی انحصار وراثت..... ۱۸۰
 ۳. گواهی حصر وراثت و ارائه وصیت‌نامه..... ۱۸۱
 ۴. ماهیت دعوای تنفیذ وصیت‌نامه و هبه‌نامه و الزام به تنظیم سند رسمی ۱۸۱
 ۵. تعیین حد مرز بین وقف و وصیت..... ۱۸۳
 ۶. انتقال قسمتی از اموال مورد وصیت به شخص ثالث..... ۱۸۴
 ۷. اثر حجر بعدی موصی در صحت یا بطلان وصیت..... ۱۸۶
 ۸. درخواست تعیین وصی توسط یکی از ورثه..... ۱۸۷
 ۹. تنفیذ وصیت‌نامه انتخاب مادر به‌عنوان وصی..... ۱۸۸
 ۱۰. ایجاد حق سکنا برای زوجه بعد از حیات زوج و عدم عدول وراثت از..... ۱۸۹
 ۱۱. بازگرداندن مازاد وصیت به ورثه..... ۱۹۰
 ۱۲. اعتبار و نفوذ وصیت‌نامه در صورت تعدد اوصیا..... ۱۹۱
 ۱۳. صدور حکم تنفیذ وصیت‌نامه و تعیین وصی جهت اجرای وصیت‌نامه..... ۱۹۲
 ۱۴. تقاضای تنفیذ وصیت‌نامه عادی از سوی شخص ثالث..... ۱۹۳
 ۱۵. ادعای بطلان وصیت‌نامه به جهت محجور بودن موصی..... ۱۹۶
 ۱۶. تنفیذ وصیت‌نامه قبل از دعوای عزل وصی..... ۱۹۸
- دعوای تنفیذ و ابطال وصیت‌نامه در نظریه‌های مشورتی ۱۹۹**
 ۱. تنفیذ وصیت‌نامه خودنوشت در صورت وجود صغیر..... ۲۰۱
 ۲. اعتبار و نفوذ وصیت‌نامه تنظیم شده در یکی از دفاتر اسناد رسمی خارج..... ۲۰۲
 ۳. دعوای تنفیذ وصیت‌نامه عادی..... ۲۰۲

۴. **تنفیذ وصیت کل ماترک به زوجه**..... ۲۰۳
۵. **قبول و تنفیذ کلیه ورثه به وصیتی که بعد از گواهی انحصار وراثت ابراز گردد**..... ۲۰۴
۶. **صدور اجرائیه به حکم تنفیذ وصیتنامه**..... ۲۰۴
۷. **تنفیذ وصیت نسبت به کل ماترک**..... ۲۰۵
۸. **دعوی تنفیذ وصیتنامه به طرفیت تمامی ورثه**..... ۲۰۶
۹. **رجوع موصی از مورد وصیت بعد از قبض موصی له و تنفیذ آن**..... ۲۰۶
۱۰. **اعتبار و نفوذ وصیتنامه پس از انقضای مهلت مقرر در ماده ۲۹۴ قانون**..... ۲۰۷
۱۱. **رسیدگی به صحت یا عدم صحت وصیتنامه**..... ۲۰۸
- دعوی تنفیذ و ابطال وصیت نامه در مقررات قانونی**..... ۲۰۹
- از قانون مدنی..... ۲۱۱
- در قانون امور حسبی..... ۲۱۹
- قانون شوراهاى حل اختلاف(مصوب ۱۳۹۴)..... ۲۲۸
- از قانون مالیات‌های مستقیم(۱۳۹۴)..... ۲۳۰
- منابع و مأخذ**..... ۲۳۳

مقدمه

معمولاً رویه عملی دادگاه‌ها در استنباط از قوانین و مقررات در جهت انطباق با مصادیق واقعی تا حدودی با آنچه در کلاس‌های تئوریک دانشگاه‌ها به دانشجویان حقوق آموزش داده می‌شود متفاوت است البته روند آموزشی و طریق ارائه مطالب در کلاس‌های درسی هم به شکلی است که برای طی مراحل تحصیلی صرف مطالعه و پاسخ به سؤالات به‌صورت تئوری و بدون تطبیق با مصادیق عملی کفایت می‌کند. به این ترتیب معمولاً چون امکان انجام کار عملی حین تحصیل در دانشگاه برای دانشجویان این رشته وجود ندارد فارغ‌التحصیلان وقتی مشغول به کار می‌شوند با کمبود آگاهی و اطلاعات از رویه قضائی و شیوه استدلال و استنباط عملی دادگاه‌ها مواجه هستند؛ لیکن اهمیت آگاهی از رویه قضائی با اشتغال به کار و فعالیت بر هیچ فارغ‌التحصیل حقوقی پوشیده نیست. بی‌تردید تنها منبع آموزش عملی وکالت، قضاوت و به‌طور کلی رشته حقوق، قبل از حضور عملی در دادگاه‌ها و جلسات رسیدگی، رویه‌های قضائی است؛ به عبارت دیگر، مطالعه تصمیمات، پرسش و پاسخ‌ها و اختلاف‌نظرهای کسانی که هر روز به‌صورت عملی در حال انطباق قوانین با مصادیق واقعی هستند می‌تواند اطلاعات کاربردی و عملی را در اختیار خوانندگان قرار دهد.

اگرچه فارغ‌التحصیلان حقوق بیش از سایرین به مطالعه رویه قضائی نیازمند هستند؛ اما هیچ قشری از جامعه بزرگ رشته حقوق قضائی بی‌نیاز از مطالعه و تحقیق و تفحص در این حوزه علمی نیست؛ زیرا رویه قضائی در واقع محرک رشته حقوق است که دائم در حال تغییر و تحول است و غفلت از این حوزه موجب عقب‌ماندگی از علم واقعی حقوق و جامعه حقوقدانان خواهد شد. از این رو ناشران تخصصی این حوزه، هرکدام به طریقی نسبت به جمع‌آوری و انسجام‌بخشی به مطالب و موضوعات راجع به رویه قضائی اقدام

می‌کنند که انتشارات چراغ دانش نیز در همین راستا و برای انجام بخشی از وظایف فرهنگی خود در نظر دارد نسبت به تدوین و جمع‌بندی مطالب رویه قضائی به صورت منظم و منحصربه‌فرد با ویژگی‌های مخصوص برای هر دعوا طی یک کتاب جداگانه به صورت کاربردی و با دسترسی آسان به مطالب هر دعوا اقدام نماید لذا در راستای تأمین این هدف، مجموعه‌ای از کتاب‌ها تحت عنوان کلی «دعوائی... در رویه دادگاه‌ها» که شامل موارد زیر است تدوین و تألیف خواهد شد:

۱. آراء وحدت رویه؛

۲. آرای اصراری؛

۳. آراء شعب دیوان عالی کشور؛

۴. آراء دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر؛

۵. نشست‌های قضائی؛

۶. نظریه‌های مشورتی؛

۷. قوانین و مقررات مرتبط با موضوع؛

۸. نمونه دادخواست و معرفی دعوا.

در این مجموعه سعی شده است رویه قضائی کشور در خصوص هر دعوا به صورت منسجم و منظم گردآوری شود تا وکلا، حقوقدانان و قضات محترم در مراجعه به رویه قضائی در کمترین زمان به بهترین وجه مطالب مطلوب خود را یافته و استفاده نمایند. با توجه به تعدد بسیار آراء دادگاه‌ها (دادگاه بدوی و تجدیدنظر) در برخی موارد حداکثر سعی بر آن بوده از موارد متفاوت آراء صادره در موضوع نمونه در قسمت رأی آورده شود و همچنین در سایر موارد؛ مثل آراء وحدت رویه، آراء دیوان عالی کشور، موارد مرتبط به موضوع

ذکر شده است تا با توجه به اهمیت این آراء مورد استفاده خوانندگان و مراجعه‌کنندگان عزیز قرار گیرد.

مختصر ویژگی‌های کتاب:

۱. تدوین و گردآوری منظم و منسجم تمام مطالب مربوط به دعوا؛
۲. تقسیم‌بندی موضوعی برای هرکدام از مطالب؛
۳. ارائه معرفی دعوا و نمونه دادخواست در اول مجموعه؛
۴. ذکر عنوان برای هر مطلب به صورت خلاصه در فهرست؛
۵. دسترسی سهل و آسان به مطلب دلخواه در کمترین زمان.

«گروه پژوهشی» انتشارات مفتخر خواهد شد از تجربیات، آراء و سایر مطالب حقوقی موجود نزد اساتید، وکلا، حقوقدانان و سایر همکاران در راستای مفیدتر شدن مجموعه در چاپ‌های بعدی استفاده نماید. لذا موجب خرسندی خواهد بود که خوانندگان عزیز از هر صنف ضمن ارسال انتقادات و پیشنهادها خود در مورد هرکدام از موضوعات به صورت (کتبی یا از طریق ایمیل یا تلفنی) ما را در پربار کردن مجموعه حاضر یاری فرمایند.

مدیر مسئول انتشارات

یک هزار و سیصد و نود و شش

فصل اول

معرفی دعوی تنفیذ و ابطال
وصیت نامه

معرفی دعوی تنفیذ و ابطال وصیت نامه

در معرفی اجمالی وصیت می‌توان گفت: «انشاء امری است که اثر آن معلق به فوت است خواه این امر تملیک رایگان و مستقیم مال یا دستور تصرف در آن یا فک ملک و اسقاط حق و نصب وصی باشد، خواه ادای واجبات مالی و مانند این‌ها باشد.»^۱ بر مبنای آنچه در بیان جوهر وصیت گفته شده در تعریف آن می‌توان گفت: «عمل حقوقی است که به موجب آن شخص به طور مستقیم یا در نتیجه تسلیط دیگران در اموال یا حقوق خود برای بعد از فوت تصرف می‌کند.»

مبحث اول: انواع وصیت و ماهیت حقوقی آن‌ها

گفتار اول: انواع وصیت

وصیت به دو گروه تملیکی و عهدی تقسیم می‌شود.

۱. **وصیت تملیکی:** وصیت تملیکی عبارت است از اینکه کسی عین یا منفعتی را از مال اعم از منقول یا غیرمنقول خود برای زمان بعد از فوتش به دیگری مجاناً تملیک کند. این وصیت بعد از ایجاب، قبول نیاز دارد در این خصوص ماده ۸۲۷ ق.م. مقرر داشته: «تملیک به موجب وصیت محقق نمی‌شود مگر با قبول موصی له پس از فوت موصی» پس باید گفت ماهیت این نوع وصیت به عقد نزد است.

۲. **وصیت عهدی:** وصیت عهدی عبارت است از اینکه شخصی یک یا چند نفر را برای انجام امر یا اموری یا تصرفات دیگری مأمور می‌نماید. وصیت کننده موصی، کسی که وصیت تملیکی به نفع او شده است

۱. ناصر کاتوزیان، درس‌هایی از حقوق مدنی، شفعه، وصیت، ارث، ص ۶۵.

موصی له، مورد وصیت موصی به و کسی که به موجب وصیت عهدی ولیّ بر مورد ثلث یا بر صغیر قرار داده می‌شود وصیّ نامیده می‌شود. در حقیقت وصیت عهدی ماهیت وکالت دارد؛ لیکن معلق به فوت است و در این وصیت قبول شرط نیست؛ لیکن وصی می‌تواند مادام که موصی زنده است وصایت را رد کند و اگر قبل از فوت موصی رد نکرد بعد از آن حق رد ندارد اگر چه جاهل بر وصایت بوده باشد.^۱

گفتار دوم: ویژگی‌های ذاتی وصیت

طبق تعریف وصیت در قانون مدنی سه وصف ذاتی و مهم برای این عمل حقوقی استنباط می‌شود:

۱. تعلیق به فوت: وصیت برای زمان بعد از فوت موصی انشاء می‌شود.
۲. رایگانگی تملیک: تملیک مستقیم موصی به رایگان است و نمی‌تواند در برابر عوض قرار گیرد و وصیت را به صورت معامله معوض درآورد.
۳. قابلیت رجوع: قانون مدنی در مواد ۸۲۹ و ۸۳۸ به اختیار موصی در رجوع از وصیت تصریح کرده است.

گفتار سوم: ماهیت حقوقی وصیت

۱. در مورد وصیت تملیکی: وفق ماده ۸۲۷ قانون مدنی: تملیک به موجب وصیت محقق نمی‌شود مگر با قبول موصی له پس از فوت موصی منوط ساختن تملیک به قبول موصی له نشانه نقص سبب است که پس از انشاء وصیت و فوت به وجود می‌آید پس باید پذیرفت که کمال سبب در

۱. ر.ک. ماده ۸۳۴ قانون مدنی.